

Публікація на електронному ресурсі <http://www.sveiby.com/TheLibrary/IntangibleAssets/tabid/81/Default.aspx>.-2005.

3.Е. Брукинг. Интеллектуальный капитал – С.-Петербург, «Питер», 2001 р. – 288с.

4. Берсуцкий Я.Г., Кендюхов А.В. «Многоцелевой подход к управлению интеллектуальным капиталом предприятия»// Экономическая кибернетика. – 2004. – №1– 2. –С.63-70.

5. В.Н. Амитан, Ю.Н. Киклевич. Исследование инновационного поля Донецкого региона. Опыт академии технологических наук Украины // Металл и литье Украины. – 2002. – №7-8. – С.11-12.

6. Панасюк В. Деякі підходи до прогнозування науково-технологічної та інноваційної сфер.// Економіка України. – 1999. – №3. – С. 10-20.

7. Bontis, N. „Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models?” // Тези доповіді на 17 Міжнародній конференції з бізнес-процесів, управління інтелектуальним капіталом та інноваціями. – Гамільтон, Канада. – 1996.

8. Голубкин В. Н., Клеева Л. П, Патока Л. В. Интеллектуальный капитал в эпоху глобализации мировой экономики //публікація на електронному ресурсі – www.ou-link.ru/pub/business_obraz_1_18.html. – «Бизнес-образование». – №1 (18). – 2005 .

9. А.Н. Козырев. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов// Электронный ресурс www.cfin.ru/fianalysis/value/intangibles_and_intel_1.shtml. – 2002.

10. Г.Р. Аглямова, М.А. Нугаев. Интеллектуальный потенциал молодежного города: структура, содержание, функции. Публікація на електронному ресурсі www.tisbi.ru/science/vestnik.html. – 2005.

11. Рахлин К. М, Серова О. Ю. Потенциал организации как основа ее конкурентоспособности// Публікація на електронному ресурсі squality.eup.ru/MATERIALY9/potencial.htm. – 2005.

Статья поступила в редакцию 07.02 .2007

У.В. ЛАВРИК,

Донецкий национальный технический университет

ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПІДХОДІВ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Як елементи виробничої системи природні фактори мають оцінюватися та враховуватися традиційними для економічної системи вартісними показниками. В радянській економіці ж довгий час заперечувалась необхідність оцінки природних ресурсів, виходячи з відомого постулату К.Маркса про те, що природні ресурси „не являються продуктом труда, а следовательно не имеют стоимости”[1,с.172]. Однак по мірі переважно екстенсивного розвитку виробництва почала проявлятися як відносна, так і абсолютна обмеженість окремих природних ресурсів, що супроводжувалось різким погіршенням стану навколишнього природного середовища. Дані обставини підвели до розуміння того, що для раціонального використання природних ресурсів директивного управління явно не досить, і лише припинення безоплатного залучення природних ресурсів у господарський оборот може сприяти поліпшенню ситуації. З розвитком ринкових відносин очікуваним було встановлення адекватної оцінки природних ресурсів, яка стане вагомим стимулом

раціонального їх використання. Однак, і в умовах ринкової економіки поширеним є заниження ціни природного блага, що напряму позначається на ефективності їх використання. З оцінок економістів-екологів щорічні втрати від нераціонального використання природних ресурсів і тотального забруднення навколишнього середовища сягають 8-9 % ВВП і є чи не найбільшими у світі, а витрати на охорону природи значно менше 1% [2, с.181-182]. Для досягнення економічного оптимуму ці суми повинні бути рівні, а для досягнення екологічного оптимуму витрати на природоохоронну діяльність повинні бути такими, щоб збитку не виникало взагалі. Тому на сьогодні нагальним завданням є розробка ефективного механізму управління використанням природних ресурсів, важливим інструментом якого є економічна оцінка природних ресурсів, яка дозволить отримати адекватну оцінку їх вартості та буде сприяти надходженню до бюджету коштів від

© У.В. Лаврик, 2007

їх використання в такому обсязі, що дозволить державі ефективно здійснювати свої функції з охорони та управління ними. Так, за розрахунками фахівців Ради по вивченню продуктивних сил країни НАН України загальна вартість земельних ресурсів України за світовими цінами у 1996 р. склали 3602,5 млрд. дол. США. [3, с.6], а надходження до бюджету від плати за землю складає лише 2-3 млн. грн., тобто це навіть не соті і не тисячні відсотка [4].

Аналіз літератури, присвяченої питанням оцінки природних ресурсів, дозволяє виділити наступні етапи розвитку цієї проблеми. На початку пріоритет віддавався натуральним показникам, оскільки серед радянських економістів тривалий час панувала думка про неадекватність грошового виміру реальному змісту природних ресурсів. Початково на зміну натуральним показникам кількісних та якісних характеристик природних ресурсів прийшла бальна оцінка (її називають також технологічною чи виробничою). Вона полягає у визначенні ступеню придатності ресурсів до того чи іншого виду людської діяльності з урахуванням сучасної або перспективної технології їх використання. Однак за допомогою бальної оцінки неможливо порівняти цінність природних ресурсів з цінністю інших засобів виробництва чи цінність різнотипних видів природних ресурсів. У зв'язку з цим в ресурсооціночних роботах все більше уваги почали приділяти вартісній, чи власне економічній оцінці. Таким чином, розгляд цього питання призвів до висновку об актуальності більш поглибленої теоретичної та методичної розробки проблеми економічної оцінки природних ресурсів [5, с.62-63].

На сьогодні намітились дві групи економічних оцінок: перша – оцінка ресурсів, друга – оцінка середовища. Ці дві групи оцінок – не різні види економічних оцінок, а різні форми єдиної економічної оцінки природних факторів. Так, оцінка ресурсу характеризує економічні результати використання природних ресурсів, а оцінка середовища відбиває економічні наслідки впливу на навколишнє середовище, тобто відносно зниження оцінки ресурсу, який розглядається в даному випадку як фактор навколишнього середовища. [6, с.140-141].

Метою даної статті є аналіз існуючих методологічних підходів до економічної оцінки природних ресурсів, їх систематизація та розробка пропозицій щодо сфери застосування кожного з виділених укрупнених підходів.

На сьогодні серед авторів не має єдиної думки щодо виділення окремих методологічних підходів, тому у літературі зустрічається велика

їх кількість. Однак більш поширеною є класифікація, згідно з якою виділяється три методологічних підходи. Засновником затратного підходу є академік С.Г. Струмилін, який у своїй праці „О цене „дарових” благ природы”[7] виступив із критикою відносно до природних ресурсів як до „дарових” благ природи і запропонував оцінку ресурсів проводити по витратах праці на їхнє освоєння і залучення у господарський обіг. Прихильником результативного підходу був К.Г.Гофман [8], який під системою економічних оцінок природних ресурсів представив систему централізовано встановлених народногосподарських нормативів ефективності експлуатації природних багатств. Змішаний підхід знайшов відображення у праці Карнаухова Е.С „Дифференциальная рента и экономическая оценка земли”. Суть його полягала у тому, що для оцінки „гірших” природних ресурсів автором запропоновано до диференційної ренти додавати витрати на освоєння. Аналіз сучасних теоретико-методологічних та методичних положень галузі економічної оцінки природних ресурсів дає змогу виділити наступні моменти, які зумовлюють потребу нового етапу у дослідженнях.

1. Система природокористування сьогодні переживає новий етап, пов'язаний зі створенням нової моделі господарювання у країні, зміною статусу власника і, як наслідок, створення ринку природних ресурсів. Тому такі обставини потребують більшої уваги до оцінки та надання їй системного характеру.

2. Природні ресурси вичерпні, і якщо не вживати відповідних заходів, то які б не були ці ресурси – надовго їх не вистачить. Тому підвищення економічної ефективності використання природних ресурсів – справа вигідна і для держави в цілому і для підприємств.

3. Не узагальнені завдання економічної оцінки, що вносить неточність у поняттєву систему, суперечливим є характер існування різних методичних підходів до економічної оцінки природних ресурсів і показників їх визначення, відсутність комплексного підходу до економічної оцінки природних ресурсів.

Дискусійним є визначення самого поняття економічної оцінки природних ресурсів. Воно застосовується в широкому діапазоні, починаючи від загальних положень про можливість використання тих чи інших джерел багатств природи і закінчуючи визначенням „ціни” природних ресурсів. [9, 20-22] Взагалі само поняття оцінювання можливо визначити як упорядкований, цілеспрямований процес встановлення значущості, цінності чого-небудь для діючого

чи пізнаючого суб'єкту, сам же результат дій – оцінкою. Оскільки найчастіше природні ресурси оцінюються як фактори виробництва, то визначається саме їх господарська цінність. У процедурі оцінювання можливо виділити наступні складові компоненти: суб'єкт, об'єкт, критерій. Суб'єкт – це той компонент через який „проводиться” ідея релятивізму (відносності) в оцінюванні, тобто ідея необхідності співвідношення кожної оцінки цілям суб'єкта. Самі по собі природні умови і ресурси ні погані, ні хороші, питання про їх цінність постає лише тоді, коли людина вступає у взаємодію з ними в процесі господарської діяльності. Таким чином, оцінювання вимагає встановлення певних відносин між суб'єктом (людиною) і об'єктом (природними ресурсами). З цим пов'язана проблема добору критеріїв, за допомогою яких відбувається оцінка компонентів природи. Отже, предметом для оцінки є взаємодія об'єкта і суб'єкта в кожній конкретній ситуації, а критерії оцінки формуються залежно від мети. В свою чергу обраний критерій оцінки передбачає певну систему інструментів оцінки (методи, методики, технології). Оцінки історичні, вони змінюються не лише від суб'єкта до суб'єкта, але в одного і того ж суб'єкта з плином часу. Справа не лише в тому, що на різних етапах господарської діяльності може змінюватись значення, цінність ресурсу. Справа ще й в системі виробничих відносин. Річ, що оцінюється певним суб'єктом позитивно, може через деякий час стати для нього зовсім нецікавою і не цінною, або навпаки. Тому оцінка природних умов і ресурсів історично відносна і залежить від цілої низки умов – соціальних, економічних, науково-технічних, від стану і ступеню використання самих природних ресурсів і ступеню рівноваги природного середовища. Особливістю природних факторів як об'єкта оцінки є те, що на відміну від інших факторів виробництва природні по відношенню до людини окрім економічних виконують ще фізіологічні, соціальні та екологічні функції. Економічні оцінки ж дають змогу виміряти тільки економічні функції факторів природного середовища. Інші ж три групи факторів не мають прямої оцінки. Хоча можливо у вартісній формі непрямо оцінити пов'язані з ними економічні функції. Однак ці показники – лише непряме відображення, а не облік самих значених функцій.

Таким чином, ключовим питанням у методології оцінки є визначення критерію оцінки. Оскільки критерій виявляє суть оцінки, її головну ідею, то він повинен бути науково обґрун-

тований, а економічна природа показника, який прийнятий як критерій, повинна бути єдиною для усіх видів природних ресурсів, що оцінюються. Відповідно до критеріїв оцінки необхідно виділити і окремі методологічні підходи. Як вже зазначалось, аналіз сучасних теоретико-методологічних та методичних положень у галузі економічної оцінки природних ресурсів, свідчить, що на сьогодні існує досить багато підходів до економічної оцінки природних ресурсів (табл. 1), у зв'язку з цим виникає їх дублювання (табл.2). Тому виникає питання про необхідність систематизувати усі відомі підходи до вартісної оцінки природних ресурсів, інакше наявність великої кількості методів оцінки ускладнить порівняльність результатів. Це пов'язано також з небезпекою помилки у способі визначення вартості і, в кінцевому рахунку, в отриманні її неадекватного значення. У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільно виокремити такі методичні підходи до економічної оцінки природних ресурсів: класичні – затратний, результатний та змішаний, а також ринковий і комплексний підходи. Тому постає необхідність узагальнити накопичений досвід з оцінки природних ресурсів, встановити переваги і недоліки кожного методологічного підходу. Щоб визначити значущість кожного з них у сучасній ресурсооцінній практиці, розглянемо їх розвиток та можливі сфери застосування на прикладі земельних ресурсів.

Затратний підхід. В основі визначення економічної оцінки природних ресурсів як продуктів праці лежить затратна концепція, розробка якої була початковим етапом в економічній оцінці природних ресурсів. Її прибічники за основу розрахунку беруть прямі витрати суспільства, що створили можливість використання того чи іншого виду природного ресурсу: чим більші прямі витрати суспільства, необхідні для використання того чи іншого ресурсу, тим він дорожче. Що стосується якості природних благ, то, згідно з затратною концепцією, вона виступає лише додатковим фактором цінності. Таким чином, пріоритет віддавався класичній трудовій теорії вартості, яка декларувала, що вартість продукту має визначатися суспільно необхідними витратами праці на його виробництво. Однак формування вартості пов'язано, як правило, з процесом, в результаті якого використовується продукт праці: у даному ж випадку мова йде тільки про витрати праці на вилучення вже готового продукту природи. У зв'язку з цим витрати на виявлення цих продуктів не наділяють їх тією вартістю, яка встановлюється на них у суспільстві. Цей підхід має

цілий ряд недоліків, які обмежують сферу його застосування. Головним недоліком даного підходу є те, що природний ресурс більш високої якості, розташований в більш зручному для освоєння місці, отримає меншу оцінку, в той

час як його споживча вартість буде вищою ніж у „гіршого” ресурсу. Таким чином, даний підхід не сприяє стимулюванню раціонального природокористування.

Таблиця 1.

Існуючі методологічні підходи до економічної оцінки природних ресурсів

Підходи до економічної оцінки	Коротка характеристика
Затратний	Має в основі облік понесених суспільством витрат на господарське освоєння природних ресурсів та залучення в господарську діяльність. Отже, отримані в результаті застосування даного підходу оцінки враховують суспільно необхідні витрати праці на відтворення кількісних і/чи якісних параметрів природних благ, а також їх підготовку до залучення в господарську діяльність.
Результативний	Передбачає облік споживчих властивостей природних ресурсів, тобто їх здатності задовольняти певні потреби. Результатна оцінка визначається за величиною економічного ефекту від використання природного блага або витратами його економічного заміщення.
Рентний	Суть рентної оцінки полягає в тому, що її величина визначається розміром диференціальної ренти, що приносить даний ресурс.
Змішаний	Передбачає облік витрат на господарське освоєння природних ресурсів, а також ефекту від його використання.
Альтернативної вартості	Полягає в оцінці природних об'єктів і ресурсів через втрачений дохід чи вигоду, які можливо було отримати при використанні даних компонентів природи в інших цілях.
Відтворювальний	Має в основі облік витрат, необхідних для відтворення (компенсації втрат) ресурсу на певній території.
Ринковий	Відображає цінність природного блага для учасників ринку у визначений момент, засновану на співвідношенні попиту та пропозиції.
Енергетична оцінка	Ґрунтується на тому, що природні ресурси мають певний енергетичний еквівалент, який залежить від їх внутрішнього потенціалу і попередніх витрат на їх утворення.
Затратно-збитковий	Передбачає економічну оцінку природних ресурсів і окремих їх видів на основі нормативів відшкодування шкоди, збитків та втрат, пов'язаних з порушенням режимів природокористування, незаконного вилучення ресурсів з екосистеми, порушення природоохоронних норм та правил, законодавства в галузі охорони навколишнього середовища.
Кадастровий	Базується на сукупності інформації про конкретний вид природного ресурсу, включаючи характеристики його кількості, віку, якісного складу та структури, місцеположення, та інших показників.
Загальної економічної вартості (цінності)	Комплексний підхід, що передбачає облік не тільки її прямих ресурсних функцій, але й екосистемних та асиміляційних функцій.

Ще один недолік даного підходу полягає у відсутності суворого обліку якісних особливостей природних ресурсів, які повинні бути предметом економічної оцінки. По-третє, керуюча роль ціни полягає в тому, щоб оцінити величину суспільно виправданих витрат на залучення природного ресурсу в господарській обіг чи розширення його експлуатації. Згідно ж „затратному” принципу ціна буде визначатись по витратам і, таким чином, виправдовуються будь-які, навіть неефективні вкладення в осво-

єння та охорону природного ресурсу. Прихильниками затратного підходу не береться до уваги і той факт, що реальні вартісні відносини, безперечно, мають місце і в тому разі, коли на відтворення природних ресурсів не затрачено людської праці.[2;5;6;9] Таким чином, враховуючи усі перелічені недоліки, можливо зробити висновок, що найбільш доцільним є використання затратного підходу для оцінки вартості відновлення природного блага при його втраті та деградації. В цьому випадку розраховуються

компенсаційні потенційні витрати, необхідні ресурсу.
для заміщення втраченого чи пошкодженого

Таблиця 2.

Віднесення існуючих підходів до економічної оцінки природних ресурсів до відповідного укрупненого підходу згідно з запропонованою класифікацією

Підхід до економічної оцінки	Віднесення підходу відповідно до запропонованої класифікації	Короткі пояснення
Альтернативної вартості	Затратний	Цей підхід можна вважати різновидом затратного, оскільки чим менша альтернативна вартість природного об'єкта, тим менше витрати на компенсацію втрат, пов'язаних з його збереженням.
Рентний	Результатний	Існують різні методичні принципи при підході до вибору показника економічного ефекту. У початкових розробках таким показником майже одногласно визнавали диференційну ренту. Тому й дотепер такий підхід деякі дослідники називають рентним.
Відтворювальний	Затратний	Оскільки затратні оцінки враховують витрати на відтворення природних благ, то відтворювальний підхід можна вважати різновидом затратного.
Кадастровий	Є системою оцінок, яка включає як натуральні, бальні оцінки так і економічну оцінку на основі будь-якого з виділених підходів	Кадастровий метод забезпечує більш детальну оцінку природних ресурсів (кількісну та якісну характеристику, місцеположення, бальну оцінку, економічну оцінку) у порівнянні з розглянутими підходами
Затратно-збитковий	Затратний	В основу економічної оцінки покладено визначення розміру нормативної економічної оцінки збитків, які, в свою чергу, дорівнюють обліку витрат на проведення природоохоронних заходів.
Енергетична оцінка	Не є різновидом економічної оцінки, її можливо виділити в окремий підхід до оцінки природних ресурсів	На відміну від економічної оцінки не дозволяє отримати грошовий вираз цінності природного ресурсу. На відміну ж від технологічної оцінки не визначає ступінь придатності ресурсу для певного виду діяльності, а по-друге, дозволяє порівнювати різні природні ресурси.

Результативний підхід. Затратна концепція економічної оцінки природних ресурсів поступово витісняються концепціями, автори яких прагнуть врахувати в той чи інший спосіб якість (народногосподарську ефективність) природних ресурсів, що оцінюються. Як зазначалось, оцінювання вимагає встановлення певних відносин між суб'єктом і об'єктом. Таким чином, економічна оцінка природних ресурсів та інших засобів виробництва взагалі – це оцінка, яка опосередкована працею людини. Самі по собі ні машини, ні природні ресурси не функціонують, праця людини залучає їх до процесу виробництва. Ефект використання машин, природних ресурсів виступає у формі підвищення продуктивності праці, прирощування національного доходу або економії витрат. Отже, за

таким підходом критерієм оцінки є величина економії суспільної праці (або ефект) від використання природних ресурсів. Незважаючи на визначеність відносно критерію оцінки в рамках результативного підходу існують різні методичні підходи до визначення показника економічного ефекту. Деякі дослідники у якості показника економічної оцінки природних ресурсів пропонують використовувати валовий дохід, інші – чистий дохід від експлуатації природного ресурсу. Однак ні перший ні другий показники не є оцінкою самого природного ресурсу, оскільки отриманий дохід в більшості випадків є результатом не тільки продуктивних сил природи, але і значних витрат живої та уречевленої праці. Найбільш об'єктивну економічну оцінку дає методика, яка базується на кон-

цепції диференціальної ренти, що виникає у результаті прикладання праці до обмежених природних ресурсів різної якості та місцезнаходження. Головна ідея рентної оцінки ресурсів полягає в тому, що рентна оцінка за своїм значенням дорівнює народногосподарським (не галузевим і не індивідуальним) додатковим витратам, які можуть виникнути через вибуття цього ресурсу з експлуатації. Однак серед авторів немає згоди щодо структури ренти, яка править як показник оцінки: одні вважають, що лише диференційна рента I є характеристикою споживчих властивостей природних ресурсів; інші – що лише уся диференційна рента (I і II) може характеризувати максимально можливий економічний вигравш. Однак останнім часом як показник економічної оцінки природних ресурсів набув вагомого значення диференційний дохід. Він виникає завжди як дохід продуктивнішої праці з кращими природними ресурсами порівняно з гіршими. Саме цей показник є порівняним в усіх природних ресурсах незалежно від умов виробництва. Величина диференційного доходу становить різницю між прибутком в цілому і прибутком, необхідним для відтворення виробництва. [9, с.24-25] Що стосується сфери застосування результативного підходу, то, відносно земельних ресурсів, він використовується для розрахунку нормативної грошової оцінки. Недоліком даного підходу є те, що природні фактори оцінюються лише як засіб виробництва, ті ж з них, які не виконують наразі економічних функцій, не мають оцінки. Не знаходять відображення при оцінці за даним підходом й інші функції природного ресурсу. Не враховується також фактор часу, оскільки ресурс, який сьогодні не має за даним підходом вартості, завтра може стати необхідним і навіть дефіцитним.

Змішаний підхід. Ще одним суттєвим методичним недоліком рентної оцінки є те, що оцінка об'єктів природокористування, які знаходяться у відносно гірших умовах господарювання, дорівнює нулю, а це не завжди відповідає дійсності. Саме це стало причиною появи змішаного (синтетичного, затратно-ресурсного) підходу. Змішаний підхід – це спосіб економічної оцінки природних ресурсів з урахуванням витрат на їх освоєння, а також ефекту, який отримується від експлуатації. Прихильники такої концепції обґрунтовують свою думку тим, що змішана оцінка природних багатств найповніше враховує довгострокові народногосподарські результати використання природних ресурсів і при цьому дає змогу оцінити „гірші” природні ресурси. І хоча у змішаному

підході недоліки, характерні кожному з підходів, трохи скрадаються, все ж вони не зникають, а залишаються притаманними і даному підходу. До того ж, з залученням все більш „гірших” природних ресурсів у структурі змішаної оцінки буде переважати її витратна складова, і відповідно буде знижуватись доля результативної складової. До того ж, проблематичним є питання, пов'язане з обмеженістю можливості отримання додаткового доходу (диференційної ренти II) з огляду на дію закону зменшення продуктивності додаткових вкладень, коли при даному рівні розвитку техніки і технології обробки землі кожна наступна одиниця витрат забезпечує все меншу та меншу віддачу. [5;9] Однак, соціально-економічна оцінка, отримана за даним підходом, буде вищою, ніж у попередніх підходах, що буде стимулювати раціональне природокористування. Використання змішаного підходу вважається більш доцільним для оцінки земель, вилучених із сільськогосподарського обігу. Оскільки у цьому випадку необхідно враховувати як витрати на освоєння рівновеликої площі земель, так і дохід від використання, який втрачений, у зв'язку з їх вилученням.

Ринковий підхід. Крім класичних підходів, що розглядалися вище, у зв'язку з переходом на ринкові умови господарювання, необхідністю платного природокористування, створенням ринку природних ресурсів, розвитком наукових знань і навіть їх переглядом з'являються нові спроби оцінки природних ресурсів. Так, починають застосовувати до умов української економіки ринкові методи оцінки природних ресурсів. Прихильники цих методів упевнені, що будь-яка конструкція, схема підрахунку цінності природних ресурсів – це завжди наближення до дійсності. Вони стверджують, що жодна модель не може передати усю конкретну реальність, бо це прерогатива ринку. Теоретично – справедливо, але, подібну впевнену заяву, за відсутності самого ринку, можна поставити під сумнів. Також серед недоліків ринкової оцінки, окремі дослідники відмічають наступні: по-перше, вона відображає цінність ресурсу для учасників ринку лише у даний конкретний момент; по-друге, природний ресурс, як правило, розглядається як засіб виробництва, не враховуються його екосистемні функції. Однак це не означає, що сьогодні ми повинні відмовитися від ринкових підходів. Навпаки, повинні примножувати знання про ці методи, проводити дослідження, формувати інформацію і таке інше, щоб у майбутньому фахово їх застосувати. [7, 26] Так, у сучасному

земельному законодавстві останнім часом з'явилась експертна грошова оцінка, яка саме націлена на отримання ринкової ціни земельних ділянок.

Комплексний підхід. Перспективною з точки зору комплексності підходу до оцінки природи і обліку не тільки її прямих ресурсних функцій, але й асиміляційних функцій, природних послуг, є концепція загальної економічної цінності (вартості). Величина загальної економічної оцінки є сумою двох агрегованих показників: вартості використання (споживчу вартості) і вартості невикористання. Вартість використання достатньо легко визначається кількісно. Вартість же невикористання, або як її ще називають вартість існування – це категорія, яка важко піддається оцінці, оскільки мова йде про естетичну цінність природи. Вартість існування є фактором збереження дикої природи для

майбутніх поколінь. Для її оцінки можуть використовуватися спрощені економічні підходи, такі як методи анкетування та опитування, будівництва „сурогатних ринків” шляхом виявлення у мешканців скільки вони згодні заплатити за збереження даного природного ресурсу. Найбільш слабким місцем цього підходу є умовність методів визначення вартості невикористання. Однак, у теперішній час економічний, соціологічний, статистичний апарат застосування цих методів швидко розвивається. Сферою застосування цього підходу найбільш доцільно вважати оцінку природних ресурсів як складової національного багатства країни.

На основі проведеного аналізу виділених підходів до економічної оцінки природних ресурсів можливо скласти наступну зведену таблицю (тал. 3).

Таблиця 3.

Зведена таблиця запропонованих укрупнених підходів до економічної оцінки природних ресурсів та сфери їх застосування

Назва підходу	Критерій оцінки	Недоліки, притаманні підходу	Сфера застосування
Затратний	витрати, необхідні для залучення природного ресурсу у господарський обіг	- створює неправильне бачення вигідності для суспільства того чи іншого природного ресурсу; - відсутній строгий облік якісних особливостей; - виправдовує будь-які, навіть неефективні, витрати;	Оцінка вартості відновлення природного блага при його втраті та деградації
Результативний	величина економії суспільної праці (або ефект) від використання природних ресурсів	- отримують оцінку лише економічні функції, інші ж не знаходять свого відображення; - оцінка природних ресурсів, які знаходяться у відносно гірших умовах дорівнює нулю; - не враховується фактор часу;	Визначення нормативної грошової оцінки
Змішаний	комплексний 1 + 2 (затратний + результативний)	- не враховує дію закону зменшення продуктивності; - з часом у структурі змішаної оцінки зростає доля затратної складової;	Оцінки земель, вилучених із сільськогосподарського обігу.
Ринковий	співвідношення попиту та пропозиції	- на сьогодні ринок природних ресурсів тільки починає розвиватися; - відображає цінність природних ресурсів для учасників ринку тільки в конкретний момент; - не враховуються екосистемні функції природного ресурсу;	Визначення ціни природного блага
Загальної економічної цінності	вартості використання – ефект від використання природних ресурсів, вартості; вартості невикористання – готовність суспільства платити за збереження даного ресурсу.	- методи розрахунку вартості невикористання умовні, в більшості випадків носять суб'єктивний характер.	Оцінка природного ресурсу як складової національного багатства.

Таким чином, на основі проведеного дослідження підходів до економічної оцінки природних ресурсів були зроблені наступні висновки. По-перше, проведений аналіз дозволив зробити висновок, що пошук єдиної теоретичної основи, а відповідно й критерію і показника оцінки не в змозі вирішити усіх завдань, що стоять перед економічною оцінкою. Тому справедливо говорити про систему економічних оцінок природних ресурсів. По-друге, у роботах різних авторів зустрічаємо досить багато різноманітних підходів до економічної оцінки природних ресурсів, які іноді дублюються. Це може призвести до отримання необ'єктивної оцінки природного ресурсу, що, в свою чергу, може стати причиною нераціонального їх використання. Тому для отримання адекватної оцінки важливим є правильна систематизація підходів до економічної оцінки природних ресурсів і чітке окреслення сфери застосування кожного з них, що і намагався в рамках цієї статті зробити автор.

Література.

1. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 25, ч II, с. 172.
2. Лукьянчиков Н.Н., Потравный И.М. Экономика и организация природопользования: –

2-е изд, перераб. и доп. – М.:ЮНИТИ – ДАНА, 2002 – 454 с.

3. Природно-ресурсный аспект розвитку України / Проект „Програма сприяння сталому розвитку в Україні”; кер. розд.: І.Д. Андрієвський, Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – К.: Вид. Дім „KM Academia”, 2001. – 112с.

4. Моніторинг виконання зведеного бюджету 2005 року <http://www.minfin.gov.ua>.

5. Шимова О.С., Соколовский Н.К. Основы экологии и экономики природопользования. Изд. 3-е перераб. И доп. – Мн.: БГЭУ, 2002.

6. Мельник Л.Г. Экологічна економіка. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2002. – 436 с.

7. Струмилин С.Г. О цене «даровых» благ природы // Вопросы экономики. – 1967. – №8.

8. Гофман К.Г. Основные положения методики экономической оценки природных ресурсов в массовых планово-проектных расчетах // Экономические проблемы оптимизации природопользования: Сб. тр. – М.: Наука, 1973. – 158с.

9. Пінчук Н.М. Економічна оцінка природних ресурсів // Фінанси України – 2005. – №5 – с. 20-28.

Статья поступила в редакцию 12.01.2007

*Doc. Ing. LUBOMÍRA BREŇOVÁ, CSc.,
Ing. MARTA NEČADOVÁ, Ph.D.,
Bc. ŠTĚPÁN PRŮCHA,
University of Economics, Prague*

LABOR PRODUCTIVITY AND HUMAN CAPITAL IN THE FIRMS OPERATING IN THE PROCESSING INDUSTRY IN THE CZECH REPUBLIC (THE FINDINGS OF THE PRIMARY RESEARCH)¹

1. Brief Development of Lisbon Strategy

The causes of the unfavorable development of the EU economy in the end of the 20th century are related mainly to the unrealized economic reforms and to the low rate of investment to R&D and human capital. The fact that there was a need of economic policy coordination was becoming more obvious. In 1997 European Strategy of Employment (so-called Luxembourg process) was initiated. Two other followed in 1998 and 1999: first the so-called Cardiff process which was focused on the structural policy and second the so-called Koln process which was aimed at the mac-

roeconomic problems and the dialogue with economic and social partners. At the meeting of European Council in Lisbon in 2000 these three strategies gave rise to Lisbon strategy. The key target of the EU member states and the EU economy as a whole was to become „the most competitive and dynamic knowledge-based economy capable of economic growth with more and better work places and social coherence“² by 2010. However, due to the unsystematic agenda and a large number of obscure objectives, Lisbon strategy did not come up to the expectations. Therefore, there was a working

¹ The paper was prepared within the research program MSM 6138439905, project GAČR 402/05/2509 and project GAČR 402/06/0249

² <http://wtd.vlada.cz/scripts/detail.php?id=8957>, pg. 1